

Paul Valery'nin kendisi ve şiiriyle hesaplaşması

KAMİL ESFAK BERKİ

Valery'nin düşünce dünyasını ortaya koyan yazıların yer aldığı Sabit Fikir: Ya da Deniz Kıyısında İki Adam adlı kitap Yapı Kredi Yayınları arasında okurla buluştu. Valery, deneme türünde kaleme aldığı yazılarda aşında kurmaca yaparak iki karakteri karşılıklı olarak konuşturuyor.

Sanatçı Mutlak kavramı, erken Antik devirlerde, hayatta yerini almaya başlamış bir anlayış olmakla bakışların, zorlanma dönemlerinde kendisine döndüğü görülen sarsılmaz, kesinci; sanatçının özgüveni ile vereceği eser arasındaki tarif gereği mevcut bağın yönete geldiği bir ilke, ileri bir evrede de bir Öğreti, mahiyeti almış anlayış modern çağa gelinceye, egemenliğini sürdürüyordu.

İlkin Mimaride idrâk edilmiştir. Ehlamlar, sonraları "pyramid" denilir olmuştur, her m kelime kökünden gelmektedir. Öyle bir zamana karşı dayanıklılık gösteren anıt-mezarlar ki, son yüzyılların iddialı kültürü Avrupa henüz bir pyramid karşısında yaşamakta olduğu hayreti aşabilmiş değil. Yanı sıra, bir tarafta Aztek-Maya bir tarafta Hind mimarisi de bu hayranlığı zorlamaktadır.

İkinci sanat, kanaatimce yontu sanatıdır. Tapınma ile doğrudan ilişkili heykel ise mutlak anlayışın diğer bir yüzü oluyor. İnsan bedeninde keşfedilen ve adına **Altın Oran** denen sabitin heykeltraşın en büyük yardımcısı olduğunu tahmin etmek güç değil. İnsan bedeni deyin Resim sanatı da dışında değil. Grek heykelticiliğinin bir zirve olarak, eski Mısır çok borçlu olduğu, firavun heykellerinden bellidir. **Shpinx**'in sır dili çözülebilmemiş değil. İsmi etimolojisi de bilinmiyor.

Geometrik şekillerde de sabit değerler gizemlidir aşında. Matematik ile Şiir birbirleriyle sempoati içersindedir denir. Bana kalırsa Şiir sanatındaki *sehl-i mümteni*, söz ve anlamın itiraz-kabul-etmez en son sınır başarısı da, Mutlak'ın "yorumlanamaz" kursuzluğuna bitişik bir olaydır.

20. YÜZYILIN BAŞINDA BAŞ GÖSTEREN DURAKSAMA

Fransız şiirinde, endüstri devrimi

karşısında yaşanan bir "değerler şoku" tanımlanmak istenir... Absolutism'den Relativism'e geçildiğinde anlamak istenmiştir. Düşüldüğü yargısı daha reel duruyor.

Lamartin'in şiirindeki o tam mutlak lezzet, örneğe: Göl şiiri'nden (çev. Sabri Esat Siyavuşgil) sonra Nerval, Baudelaire'de ruhi keşifler devam eder.

Rimbaud'da o müthiş büyük dönüşüm; biçimde çözüldürücü fakat özde Mutlak'ın kaynağının aramışı denebilir sürpriz; 20. yüzyıl yaklaşırken yeni kuşakların, deyiş yerindeyse bocalaması sahnesi...

Bir şairde Mutlak'tan yanalık devam eder: Paul Valery (1871-1945) Deniz

♦♦♦
Sabit Fikir: Ya da
Deniz Kıyısında İki
Adam
Paul Valery
Çev. Hanife Güven
YKY
2022
160 sayfa

Mezarlığı şiirinde doruğa çıkmış bir devam yaşatır. Sabri Esat Siyavuşgil'in nefis çevirisini okura öneririm. Valery *Monsieur Teste*, 1895; *La Jeune Parç*, 1917 kitaplarından sonra şiiri bırakır. Yıllar sonra Deniz Mezarlığı şiiri ile geri döner. Bu arada yazdığı düşüncelerini, "Defterler" (*Chaiers*) tutmaya devam etti; 5 kitaplık *Variétés* (Çeşitlemeler) adlı yapıtında topladı. Şairliğinin ötesinde, sanattan bilime, psikolojiden dil konusuna dek pek çok alanda kafa yoran Paul Valery şiir sanatı üzerine görüşlerinde edebî tefekkürün Fransa'da son anıtsal klasik örneğini vermiştir diyebiliriz.

VALERY'NİN 1934'TEKİ İKİNCİ BASKIYA YAZDIĞI ÖNSÖZ

"Bu kitap aceleyle geldi. Olduğu gibi sunuyoruz onu, yani durumdan esinlenerek ve tamamen doğaçlama yazılmış bir yapıt olarak."

Büyük şairin yüksek bir üslup ve ona pek yakışan bir tevazu ile sunduğu bu **diyalog biçimli monologda** aşağıdaki paragrafın beni sarstığını paylaşmak isterim: "**Zaman zihni sıkıştırınca, dışarıdan gelen bu baskı (acele etmek zorunda bırakılması) zihnin kendi kurallarını sürdürmesini engelliyor. Zihin yaratmış olduğu güzel örnekleri unutuyor, titizliğini bir kenara bırakıyor, en kısa yoldan, içindeki en küçük direnmelerle yükten kurtuluyor ve rastlantılara riayet ediyor.**"

Kısa bir sonu var: Valery, gençliğinden sonra uzun yıllar yaşadığı yazamamaya bir ışık düşürmüştü: "(...) kafasındaki düzensizliğin suçunu, çok serbest bir konuşmanın düzensizliğine vermeyi seçti; ve "konuşur gibi yazmaya" karar vermek zorunda kaldı. ". 1934.

Diyalog şairin *Bent'i* ile içindeki *Doktor* arasında. Tür olarak bir *deneme* kabul ediyor onu. Sayın Hanife Güven'in iyi çevirisiyle, eser sürükleyici bir okunmaya kavuşuyor: "*Absürd beni gözetliyordu.*"

Mutlak'a aşk ile bağlılık derecesinde bağlıktan gelen ama kabulü zor, aykırı bir çağın arasında kalmış kudretli, mısra mimarisine tutkun belki de Fransa'da son "ulu" şairin, haiz olduğu estetik'in onuru uğrunda ruhunu-sansürsüzce-açışının tanıklığına çağırıyoruz. Düşündürücü, şaşırtıcı, besleyici bir ifşalar, itiraflar, acılar akışı.

TÜRK ŞİİRİNE YANSIMALARI

Yahya Kemal ona dikkat edilmesini ister. 1900'lü yılların ilk kuşağında Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı ondan beslenmişlerdir. Tanpınar'ın görüşleri ufuk açıcıdır. İlk "Poetika" yazmış şairimiz Necip Fazıl, eserini onun **Poetika**'sını önemseyerek yazar; kendi kişiliğini koruyarak kendi şiirinin ruhunu gözlemleyerek eserini.

Nihayet, Sezai Karakoç bu kuşağın şiirini Mutlakçı Ekol diye tesbit ederken Valery'ye de dikkat çekmiştir.